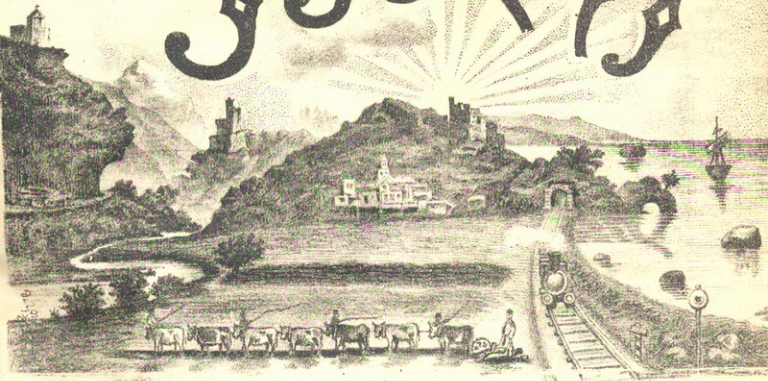

გეგმა

საშენიანო და სალიბერატურო ნახატებიანი გავითი. გამოცემის ყოველ კვირა დღეს.

№ 6.

თიბერაალი 7. 1893 წ.

№ 6.

გავითის ფასი წლიურად: ტფილისში 7 მან., ტფილისს გარეშე 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 3 მან. თითო ნომერი ღირს აბაზად. მსურველთ შეუძლიანთ გავითის ფასი ნაწილ-ნაწილად შემოიტანონ რედაქციასთან შეთანხმებით.

გავითის დაბარება შეიძლება ჯერჯერობით შემდეგის ადგილებიდან: „წერა-კითხვის საზოგადოების კანკალარიიდან“, (ტფილისი, ბანკის ქარვასლა) ქართულ ბიბლიოტეკიდან (ტფილისი ბანკისავე ქარვასლა) და „გაქველის“ რედაქციიდან. ფოსტის აძრე სი: **Въ Тифлисѣ. Въ Редакцію „Джеджили“ и „Квали“.**

განცხადება გავითში დასაბეჭდად მიიღება როგორც ქართულს, ისე სხვა ენებზედ. ფასი განცხადებისა სტრიქონზე 5 კაპ.

შანსარსი — რა ეკირება სოფელს, ვ. შ. — ისა, — მგობარი, ლეკი სილოვანისა, — სწორიდან სწორამდე, — ხალხური ლეკი. — შენიშენა, აკაკისა. — დმურთი დიდი არს ძლიერი, ლეკი გ. აბაშიძისა, — ყენთობა, გ. წერეთლისა. — წერილი ამგები, — ფიცო, ლეკი. — ალავერდის ტაძარი. — ქუთაისის ხმოსნების საყურადღებოდ, ერთი ხმოსნთაგანისა. — დედა, თ. ს. — კიასი.

რ ა პირება სოფელს

ყველა იმას ამბობს, რომ საქართველოსთანა ბუნებით შეწყვლი და მდიდარი ქვეყანა რუსეთის სახელმწიფოში მგორე არ მოინახებაო. ეს საზოგადო აზრი არის იმის მიზეზი, რომ უნივერსიტეტში და სხვა უმაღლეს სასწავლებლებში ჩვენი პატარა წრე სტუდენტობისა, ამ შემოსენებულის აზრის განმკანცხ, სიამოვნებით მოგლის იმ ბუნდერს დღეს, როდესაც შეეძლება თავის ბუნებით შეწყვლს და მდიდარ სამშობლოში ჩადგეს და საქმით განაზორციელოს ის წადილი, რომლითაც მაღალ სასწავლებელში გატაცებულია. იმას სჯერა, რომ ბუნებით მშენიერ და მდიდარ ქვეყანაში ყოველივერი ადვილად მოსაწყობი და გასაკეთებელია. ამ იმედებით უფრო ისინი სულდამებლობენ, ვინც კი სოფელში

ცხოვრებას და ჩვენს ხალხის კონების გაძლიერებას აპირობს. შემდეგში 'კი, როდესაც კურს-დასრულებულნი და წადილებით დატვირთულნი მოდიან თავიანთ სამშობლოში და პირველისავე ნაბიჯის გადადგამზედ ხედვენ მრავალგვარს უსიამოვნებას და დაბრკოლებას, მაშინ ადვილად სიამოვნებენ თავიანთ საინტერესო სურვილებს, ანებებენ სოფელს თავის და ცხოვრების ჩვეულებრივ ტრადებს მისდევენ. მომეტებული ნაწილი სამსახურში შედის, დანარჩენი კი სხვა გზას ადგება. იშვიათად მოხდება, რომ მაღალ სასწავლებელში კურს-დასრულებული სოფელში ჩადგეს და იკისროს ბრძოლა სხვა-და-სხვა სენთან, რომელიც საძირკველს უთხრის ჩვენს მშენიერ ქვეყანას და უქადის ჩამოაცალოს ბუნებისაგან უზღვად მინიჭებული სიმდიდრე. ცხადია ყველასთვის, რომ ჩვენი გამოძიკები, ჩვენი იმედი და მომავალი, ჩვენი სიმ-

დიდრე—სოფელია. უსიფლოდ, მრავალჯერ თქმულა და ახლაც ვიტყვი, ქალაქი ვერც ერთ დღეს ვერ იხერხებდა, ვერ იზოგინებდა. მაშასადამე უმთავრესი ყურადღება იმ მამულიშვილებისა, ვისაც კი უმაღლესი სწავლა მიუღია, სოფელზედ უნდა იყოს მიქცეული. იქ უნდა იყოს ჩამდგარი ჩვენი ნაწარვილი ყმაწვილკაცობის ერთი ნაწილი მაინც, რომ ხელის შემწეობა გარემოებას წინ დაუდგეს. ამ საქმეს დაუოენება აღარ ეჭირება, თორემ ჩვენს ქვეყანას ხელიდან გამოეცლება ის სიმდიდრე, რომლითაც ახლა თავი მოგვაქვს და ამით სრულებით დაიღუპება ჩვენი მომავალი თაობა, რომლის წინაშე საუკუნოდ ავად სახსენებელი შევიქნებით.

იქნება ზოგიერთმა მკითხველმა ამ სიტყვებზედ ეჭვიანად წარმოსთქვას: მართალია, კარგი რამ არის სოფლის წარმოება და ეკონომიურ პირობათა გაუმჯობესება, მაგრამ ნუ თუ საქმე ისე სჭირს, რომ ახლაც უნდა დაუყოვნებლივ მიშველებოა?

აი, ამ საკითხების პასუხად მსურს მკითხველს მოვლავარაკო იმ გაჭირებებაზედ, რომელშიაც ახლა სოფელია ჩავარდნილი და მერე თითონ დასაქვანს, საჭიროა ახლაც ზომების მიღება, თუ არა? მე აქ მხედველობაში ქართლი მაქვს, რომელსაც უფრო კარგად ვიცნობ და რაც ქართლზე ითქმის, ვერნებ ჩვენის ქვეყნის სხვა კუთხეებსაც პირდაპირ შევებება. მე დაიწყებ ტყეებიდან.

ინ არ იცის, რომ პირველი სიმდიდრე მამულისა არის ტყე. ტყე ვეაძღვეს შენობის მასალას, შეშას, ფიჩხს, სარს, ჯალჯს და სხ. ტყის მოწყალებით მრავალი წყარო გამოჩნხუბებს და ერთმანეთში შეერთებით მდინარეები დგება, რომელნიც ჩვენს მამულებსა რწყვენ. ტყე გვიფარავს ქარისაგან, ნიაღვრებისაგან; ზაფხულის პაპანაქებაში გვიცავრილებს, ზამთარს სუსხს უკარავს. ტყეებში ბუღობს აუარებელი ფრინველი, რომელიც ეტანება და ქლტვს ჩვენის მოსავლის მტრებს,—მატლებს, კიაკუებს და სხვა მანებებელ მწერს: მეწიერები ამტკიცებენ, რომ სადაც ტყეებია; იქ უფრო იშვიათად იცის სეტყვაო; და, აი, ამისთანა სიმდიდრე დღეს თუ ხელო ხელიდან უნდა გამოგვეცალოს, რადგან რომელ დიდ მემამულესაც კი ქართლში ტყე აქვს, სულ იმის ფიქრშია, ვის მისცეს გასაჩხად და დასაწყვად. ამის მსურველებიც ბევრნი არიან. მოვა ერთი ოარი ოსი. მოუტანს ძლიერს, მოუყვანს ძროხას და გამოართმევს უშველელბო ტყეს გასაჩხად და ახოს გასაკეთებლად. ვაყვედვ ჩამდენისამე წლისა ეს ახო ნიაღვრთა ირეცხება, რადგან მომეტებული ნაწილი ტყეებისა მთის

ფერდობებზედ არის გაშენებული და სამამულედ სრულად აღარ ეარგობს. ოსები ახლა სხვაგან ვადიან და ამ გზით ლამის მთელი ტყეები დასცენ ძირს სადაც ახლა ქართლში ის უშველელბო საციციანო, საფლავანდრევილო, საამირეჯიბო, სამაჩაბლო ტყეები, რომელნიც ჩამდენისამე წლის წინად მამულებს ამშენებდნენ. სწორედ ცელბო მოგვიათ შემოდგომის ღმეს, რომ თვალი ვადავალოთ სერებს, სადაც ტყეები ჯერ კიდევ შერჩენილია. იქ ცეცხლი, აქ ცეცხლი—ნერონის მაშნალებს მოაგონებს კაცს. ნუ თუ ეს ქვეყნის აობრება არ ესმით იმ მემამულეთა, რომელთა ტყეებიც ასე უწყალოდ იწვის? მე დარწმუნებული ვარ, რომ არ ესმით. რომ ესმოდეთ, განა ჩამდენისამე გროშისათვის ყვლებს და სჭირან თავიანთ შეიღობებს და შეილიშვილებს? განა ვერ უფულოა ჩვენი თავდაზნაურობა?

რუსეთშიაც მოხდა ასეთი აზმაი და მთელი უბედურება მოჰყვა ტყეების გაჩხხას. ჯერ იყო და გაუჩნდა კირანხულებს სხვა-და-სხვა კიები, რადგან ტყის უქონლობით ფრინველმა ბუღე ვერსად გაიკეთა. ამას მოჰყვა დიდი გელვა და მრავალი გუბერნია დაიშრა. ამ უბედურებას ზედ დაერთო საშინელი ქარები, რომელთაც მიაქვთ ერთი მინდვრიდან (იქ ხომ სულ თელ-გაუწრდომელი მინდვრებია) მეორეში აუარებელი ქვიზა და მიწა და ლამის უწინდელი მშენიერი მოსავლიანი მამულეები სრულიად წაღეკონ. ტყეების გაჩხხამ მდინარეებს წყალი მოაკლო და ამ ვარეშობამ ძალიან დააღონა რუსეთი, რადგან დიდი გემები ველარ მუშაობენ და შიშობენ, ვაი თუ ზოგიერთ მდინარეებში სრულიად მოისპოს ნაყეებით მისელა-მოსელოა.

აი, რა რიგი უბედურება მოაქვს ტყეების უზომო გაჩხხას და დაწვას. მართალია, ახლა მთავრობა ცდილობს და დიდ ფულსაც ხარჯავს რუსეთში ხელახლად მათ გაშენებისათვის, მაგრამ ყველა კარგად იცის, რა საშიშია და გვიანი ღონისძიება ახლად რისხვე გაშენება.

მე ვიცი ზოგიერთა ადგილები ქართლში, სადაც ტყის გაჩხხის ვაპო ისეთი ნიაღვრები გაჩნდა, რომ ასი და ორასი წლის მოშენებულ სოფლებიდან უნდა აყრილიყვენ და სხვაგან ვადასახლებულიყვენ. ახლა ვკითხვებ მკითხველს, ნუ თუ რაც შეიძლება ჩქარა არ უნდა მივიღოთ მთელად ქვეყნის ამ უბედურების ასაქლენად? თუ ასე არ მოვიტყვეთ, ჩვენ რუსეთზედ უფრო ძნელი საქმე დაგვემართება. იქ ვაყვ აღვაგები მაინც არის ღმერგან გაჭირებით ტყეებს ხელმეორედ აშენებენ: ჩვენ კი ამ ღონისძიებას თი-

თქმის სრულიად მოკლებულნი ექნებოთ, რადგან ჩენი ტყეები, როგორც წინადა ესთქვი, მომეტებული ნაწილი მთის ფერღობებზედ არის გაშენებული და ეიღრე ხელმეორედ შეუდღებოთ საქმეს, ის ადგილები ისე ჩამოირეცხება, რომ კლდეების მეტი აღარა დარჩება. მაშ ვისურვოთ, რომ ამ განსაღღელის ასაშორებლად ჩენი საზოგადოება გულმზურვად ლედ მოქიდებოდეს საქმეს. ამ შემთხვევაში დიდ სამსახურსა და დენაწის დასღბენ თაღდაზნაურთა წინამძღლონი თავინთ გავღონით და ჩავღნებით, თუ იმ გვარებს მინც, რომელთაც კიდევ ტყეები შერჩენათ, რაიმე ზომებს მიადებინებენ და ამ საშეიღწეილო საურჯეს შეინახენ და გადაარჩენენ თავინთ სამშობლოს ღიდს უღებურებს. ამ საქმის მოთავეთ დამსრულებელთ თუ აწუჟო არა, მომავალი თაობა მინც ღიდს მადლობას შემოუთელის.

ვს. მ. ი.

მეგობარი

სიყმაწვილის გადაეცილდი, თმაში თეთრი გამერია, — გულის წაღილთ ეერ მიმზღომა — სული, გული აწერია.

ბერი კუთხე მოვიარე, გადაღუაზე მთა და ბარი — და არ იქნა, ერსად ეპოვე ქეშმარიტი მეგობარი.

ზოგმა პირში ღრეკით, ქებით ეითომ გული გამიხარა; რა მოეშორდი, მახე მიგო, ფხტი ქვეშ მიწა გამითხარა.

გავიკანი — და დავსწვეველ მიწის მთხრელი მაქებარი... ღმერთმა ყველას ააშოროს ამისთანა მეგობარი!

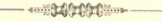
ზოგი, პირველ მეგობრულად ჩემს ორგულუმს შეებრძოლა, — რამდენიმე მწარე სიტყვა ჩემს მტრისაკენ ვაისროლა...

მეორე დღეს გავიხედე!.. ავაზაკი მეგობარი ჩემს მტერს სულში უძერებოდა, გულითადი მეგობარი!

ზოგმაც მე ეს მიმეგობრა: ოფლით, სისხლით შენაძენი ლუკმა ხელში გამომგლიჯა, დამიმშივა წულნი — ძენი...

წრველ მეგობრებს სანთლით ეცებო, პირმოთენთა ვარ მგამობარი... ღმერთო, ღმერთო! მოამაშორე მოღალატე მეგობარი!

სილოვან.

სწორიდან სწორამდე

პურის სიძვირე კახეთში. — კიდევ ერთი სახეთი რკინის გზის საჭიროებისა. — უცნაურის კომიტეტის უცნაური ვარდაწყვეტილება. — მაგალითი თვით-მოქმედებისა. — უთხოვრე შორის დამხლვევ საზოგადოების ანგარიში. — ქუთაისის ახალის საქმის პირველი ნახეი. — წერილი რედაქციის მიმართ. *

კახეთში პური საშინლად გაძვირებულა. ფუთი მდარე პურისა შეიდ აბაზად ფასობს თურმე და ღლით ღღე ეს ფასი კიდევ მომატებს უქადის. შესაძლო არისო, იწერებთან იქიდან, რომ თუ წარსულს გვაღვიანს და ჭირნახულისთვის მოუსაელიანს წელიწადს წლეგანდელი მოუსაელობაც ზედ დავითო, სიმშილობაც ჩამოვარდესო. ბარი კიდევ მიღებე-მოღებეა, როგორც იქნება აიტანს ამ გაჭირებას, მაგრამ კახეთის გვერდით მღებარე მთიან ქვეყნებს ფშაეთუშ ხესურეთის, მეტადრე ამ უკანასკნელს, თავის სიმწირითა და მოსაელის სიმწირით გათქმულს, ნამდვილი სიმშილი ეღისო. მართლაც ამ მხარეებისათვის კახეთი პურის ბოლოშს შეადენს და თუ კახეთშიაც ევრას ვადენდ, ეიღრე სუთა ალაგებს მიავნებდენ, სადაც პური იაფობს, გზის ხარჯად თვით პურის ფასზედ მეტი დენბარჯებათ.

აი ეს უსწორ-მასწორობა ფსებებისა, ეს სიუხვე ჭირნახულისა ერთ მხარეს და გარდამეტებული ნაკლებობა თითქმის გვერდითე მღებარე ქვეყანაში არის შედღეე რიგინის გზების უქონლობისა, ერთმანეთში მიუსეღელობისა, ერთი ერთმანეთისადმი გაჭირების დროს ხელის გაუმართეღელობისა თუ უფასოდ არა, ადელიად მისაწედენ ფასით მინც, ეხლა რომ კახეთში რკინის გზა გაეყალიბი ყოფილიყო, იმის მოწამენი აღარ ექნებოდადით, — ქართლში ფუთი პური ოთხ აბაზად ფასობდეს და კახეთში თვით სულ მდარეც კი შეიდ აბაზად. ქართლში ფასი აიწვედა, კახეთში დაეცემოდა და ეს ამბავი ხელსაყრელი იქნებოდა როგორც ქართლეღებისა ისე კახელებისათვის. მართალია ეს აზარალებდა ზოგიერთა კახელს, რომელსაც იქნება ჭირნახული კელავ ფასის მომატებას იმეღით ბელეღეში ბლომად უყრია, მაგრამ საერთოდ კი ქვეყანასა და ხალხს ფსებების გათანასწორებით სარკებლობას მოუტანდა, დღიურად ოჯახის გამომკებაეს

ცხოვრებას შეუმსუბუქებდა და ევაკირ-ჩარჩების გაუმძირობას შელოგამედა, სახლვარს დაუღებდა.

დაფიწყებული არ გეკნებთ, რომ ერთ კვირას შემდეგ დანიშნულია სავანეებო კრება ბანკისა ტფილისში უმთავრესად კახეთის რკინის გზაზედ მოსალაპარაკებლად და ეს პურის სიძვირეც ამ ბოლოს ხანში თითქოს განგებ ამ კრებისთვის გამოცხადდა, როგორც ერთი მტკიცე საბუთი გზის საქიროებისა.

ორიოდ სიტყვას ეიტყვით ამ კრების გამო: ეს კრება სხვათა შორის იმისთვის არის დანიშნული, რომ ბანკმა ასესხოს 15000 მან. თავდაზნაურობას კახეთის რკინის გზის მიმართულების გამოსაკლევად. ამის გამოვლენილად გზის დაწყება არ შეიძლება და თავდაზნაურობაც ვერ იშუამდგომლებს მთავრობის წინაშე გზის გაყენის ნება-რთვისათვის. ვიღრე თავდაზნაურობა ბანკს მიმართავდა, გუბერნიის მარშალმა ლ. მალალაშვილმა, რომლის თაოსნობითაც არის ეს საქმე მკვლრებით აღდგენილი და ფეხზე დაყენებული, რამდენიმე სხლამა გამართა წინდაწინვე საქმის ასაწონ-დასაწონად და ამ სხლომებში მიწეყული ჰყავდა ბანკის მთელი გამგეობა და ზედამხედველი კომიტეტი. როცა 15000 მანეთზე წინადადება და ლაპარაკი, — თუ საიდან და როგორ მისცეს ეს ფული ბანკმა, არც ერთს წარმომადგენელს ბანკისას კრინტიც არ დაუძრავს იმაზედ, რომ ბანკს ეს ფული არა აქვს და ვერ მისცემსო. ლაპარაკობდნ მხოლოდ იმაზედ, თუ ვინ იქისროს ეს საქმე; სასარგებლოა, თუ არა; როგორ ჩაიჭეროს 15000 მან. ბანკის წიგნებში ზღ. ფულის უქონლობასა ზ მიუცემლობაზედ კი ხმაუ არაიის ამოუღია. ფული აღუთქვეს, დამიდებულმა თავდაზნაურობის წინა-მძლოლმა თავდაზნაურობის კრება შეგყარა სავანეებზედ ამ საქმისათვის. კრება შესდგა, გადასწყვიტა, გზა საქიროა და ეცუადოთ თავდაზნაურობამ თითონ გაიყენოსო, კომისიაც ამოარჩია მოთავედ და ხელმძღვანელად და საქმე მხოლოდ იმაზე მიდგა, რომ ბანკს ნათქვამი ფული გამოვლო.

წარმოადგინეთ განცთვირება ამ სხლომაზედ და მსჭრეთა, როცა ამ ორიოდ დღის წინად გავთებმა გამოაცხადეს, რომ ზედამხედველმა კომიტეტმა ბანკისამ უარი სთქვა 15000 მანათის ვადადებაზე, რადგან ამ საქმისათვის დასანიშნავი ფული არ არისო. და როდის ადგენს მერე ამ გარდაწყვეტილებას კომიტეტი? მაშინ როცა მოლაპარაკება, რომელზედაც მთელი კომიტეტი დაესწრო და უფულობის შესახებ ხმა არ ამოუღია, ვათავედ; რადესაც თავდაზ-

ნაურობამ სავანეებო კრება მოახდინა და გარდაწყვეტილება დაადგინა კიდევ და კიდევ კომიტეტის დასწრებით და თანხმობით! თუ კომიტეტს ფული არ ევალებოდა, რატომ მაშინ არა სთქვა-რა ან ერთხელ, ან მეორეჯერ? ან, რა ფული ჰქონდა განგებ ხოლერისთვის დანიშნული, როცა იმავე კომიტეტმა, ვგანებთ, ერთ ხმად ამ საქმისათვის ორი ათასი თუმანი გადასლო? ან კიდევ რა ფულსა ჰხარჯავს ყოველწლოვ სათავდაზნაურო, წინამძღვარიანთ კარის და სხვა სკოლებისათვის? განა ეს ფულიც ბანკიდან არ არის წინდაწინ აღებული ევლად, რომ შემდეგში წმინდა მოგებამ ვაისტუმროს?

თუ იმას იტყვიან, რომ ეს წესი უკანონოა და კომიტეტმა გადასწყვიტა ამას იქით ამით აღარ იხელმძღვანელოსო, რატომ ეს თავის გარდაწყვეტილება აღრევე არ აღნობა თავდაზნაურობის წარმომადგენელთ? რაღათ ათათბირებდა, იმედს რაღად აძლევდა? ამას გარდა ჩვენ დიდი ეჭვი გვაქვს, რომ კომიტეტს ამისთანა გადაწყვეტილება წესის შეცვლის შესახებ დაედგინოს და თუ დაუდგინა ყოველთვის იმიით იხელმძღვანელოს. როგორც ეტყობა, ხშირად შეგებდებთ მერმედ კიდევ კომიტეტის მოქმედებაში ამისთანა მაგალითებს, რომელიც მოგვაგონებს ხალხში გავრცელებულს ორ სტრიქონიანს ლექსს:

ასე ჩემო მანათო,
ხან ისე და ხან ასეო.

ტფილისელებმა ამ ოთხის წლის წინად დაიწყეს ერთი იმისთანა საქმე, რომელიმაც ასეთს მოკლე ხანშიაც თვალსაჩინოდ დაამტკიცა, თუ რა დიდი განძია საზოგადოებისათვის ერთად მოქმედება, ერთი ერთმანეთის დახმარება, საერთო სერთან შებრძოლება. ჩვენ ეპშობთ ურთიერთშორის დახმდეველს საზოგადოებაზედ. ვიღრე ეს საზოგადოება დაარსდებოდა რუსეთის დახმდევე საზოგადოებათ უხვად მიჰქონდათ ტფილისელებისსავან სახლების დასაზღვევი ხარკი, რადგან ტფილისში თითქმის ყველას სახლი ცეცხლისსავან დაზღვეული, უზრუნველ-ყოფილი აქვს. მერე რამოდენა იყო ეს ხარკი და როგორ შეუფერებელი თვით ვარემებისთან! ყოველ ასი თუმნის ღირებულობაზედ იღებდნ ოთხსა ზ ხუთს მანათს წელიწადში ზ ცეცხლისსავან ზიანი კი ისე ძვირად მოხდებოდა ხოლმე, რომ მეთელსაც აღარ აბრუნებდნ უკან აღებულ ფულიდან. თუმცა ვარემოება მოითხოვდა დახმდევე საზოგადოებათ დავლოთ დახმდევის ზარჯი, ესრედ წოდებული დახმდევის პრემია, მაგრამ სიხარბემ და-

სძლია, და ნახსენებ საზოგადოებათ პირობა შექცურს, — არამცა და არამც ამ პრემიას არა დაეუკულოთ-რაო.

ამ საზოგადოებათა გაუმძღობრობის ასალაკამივად საჭირო იყო სხვა რამ საშუალება და ტფილისსელებამც დააწყეს ურთიერთ შორის დამზღვევი საზოგადოება, რომლის წესდების ძალითაც ყველა დამზღვევი წევრია საზოგადოებისა და თუ რამ მოგება დარჩება, ეს მოგება ბოლოს ისევ დამზღვევი სახლის პატრონებს უნდა დარჩეს და არა უცხოეების ხელში გადაეცემა.

ესეთის საზოგადოების დაარსებამ ამ მოკლე ხანშიაც დიდი სარგებლობა მოიტანა: ჯერ იყო და რამწამს ეს საზოგადოება 1889 წ. დაარსდა, მაშინვე სხვა საზოგადოებათაც პრემია თითქმის განახლებურს და ამით დაამტკიცეს, რომ აქამდისაც შეამკირებდნენ, თუ ჯეროვანი მოცილე გამოხსენდათ; მეორეც ესა: ოთხ წელიწადში ამ ახალმა საზოგადოებამ სათადარიგო თანხად, რომელიც ყოველ შემთხვევისათვის უნდა შენახული ჰქონდეს, 20969 მან. შეიძინა, და დაარსების დროს კი გროში არც ებადა. ზარალი კი გადაიხდა სხვა-და-სხვა ალკავს გაჩენილის ცეცხლისა სულ სამოც თუმანამდე. წარსულ 1892 წელსაც, როგორც ახლად გამოცხადებულ ანგარიშდანა სხანს, ზარალი გადაუხდა სულ 161 მან. 50 კაპიკისა და პრემია კი შემოსვლია 12501 მან. 26 კ.

თუმცა ყოველ წელს ოთხას თუმანზედ მეტი იხარჯება ამ საზოგადოების გამგებანზედ, მაინც, როგორცა ვთქვით, ოთხ წელიწადში ორი ათას ას თუმანამდე თანხა მოგროვებულა. შემდგომი, რასაკვირველია, შესაძლოა, რომ რომელისამე ამ საზოგადოებაში დაზღვეულს დიდ სახლს ცეცხლი გაუწინდეს და ერთხანად შესაძინევი ზარალიც მიაყენოს, მაგრამ, როგორც სხვა ამ გვარ საზოგადოებათა გამოცდილებამ დაამტკიცა, ამისთანა შემთხვევა მეტად იშვიათია და უფრო ის არის დასაჯერი, რომ თან-და-თან ამ საზოგადოების თანხა გადიდდება და უფრო შვლავათი მიეცემათ მასში დამზღვევი ქალაქელებს, რომელთაც მართა ამ საზოგადოების დაარსებით დაზღვევის ხარჯი გაუნახებრდით.

განახლებულმა გამგებანმა ქუთაისისამ ეს მგალობითი ტფილისისა უნდა გამოიყენოს მით უფრო, რომ ტფილისში ურთიერთ შორის დამზღვევი საზოგადოების დაარსებამ პრემია სხვა საზოგადოებათ მხოლოდ ტფილისში შეამკირებინა; სხვა ქალაქებში კი, და სხვათა შორის ქუთაისშიაც, პრემია იგივეა დარჩენილი. ძნელად წარმოსადგენია ეს აბუნად ავადება

მოქალაქეთა სხვა-და-სხვა დამზღვევი საზოგადოებებთან, მაგრამ ნამდვილად კი ასეა; ტფილისში შეამკირეს პრემია, შეუშუსუბუქეს ტფილისი მოქალაქეებს, რადგან მოცილე გამოუწინდათ; სხვაგან კი, რაკი მოცილე არა ჰყავთ, თავისუფლად დაწავარდობენ და დიდძალი ფული გააქვთ ყოველ წელიწადს ჩვენის ისედაც დადარბიბულ ქალაქელებისაკან.

ჯერ არა ისმის-რა, მიაკეთა ქუთაისის გამგებანამ ამ საჭირო საგანს ყურადღება თუ არა. ისმის მხოლოდ რომ წყალის გაყენას ჰქვიკობს და ინჟინერ კონრადის სამასს თუმანს უნიშნავს ქუთაისის გარშემო წყაროების გამოსაკვლევდაო.

ამ საგანზე დღეს ჩვენს გაზეთში ცალკე წერილია დაზღვევილი და ყურადღება მიქცეული, თურა სიფრთხილად და წინ-დახედულობით: ეკირებია ამ ფრიალ მძიმე საქმეს მოპყრობა. ჩვენ მხოლოდ ორიოდ სიტყვას დაეუმატებთ და ტფილისის მაგალითს გაეცხენებთ. ტფილისმა მილიონზე ბევრად მეტი დახარჯა წყლის გამოყენებისათვის ავკალიდან და ბევრი ინჟინერებაცა ჰყავდა მოწყვეული. თვით იმავე ბანკონრადიმ, რომელიც ამ ქვამდ ქუთაისის მიუწყვეია, შეუდგინა პროექტი ავკალაში მაშინებისა და არხის ისე მოწყობისა, რომ თუ ავკალის წყალი არ ეყოფოდა ქალაქს, მტკერის წყალი გაწმენდილიყო თავისითვე არხში და ავკალის წყლის მიმატებოდა, — და ყოველ ამ მხადებისა და ხანგრძლივ საქმის აწონდაწონის შემდეგ მაინც ტფილისი არ ასცდა დიდსა და დიდს შეცდომებს. ავკალის წყალი ქალაქს არა ჰყოფნის სწორედ მაშინ, როცა წყალი უფრო საჭიროა; ბანი კონრადის რჩევით გაკეთებული მტკერის წყლის გასაწმენდი (ფილტრი) სრულიად არ გამოდგა და შარშან ტფილისს მოუწინა თითქმის ორი ათას ხუთას თუმანის გადაღება ძველი შეცდომების გასასწორებლად. კიდევ უარესი ეს არის, რომ მტკერის ყოველ მოდიღებაზედ ავკალაში წყლის გამოსაყენად მოწყობილობას წალეკა მოვილის და ქალაქს უწყლოდ დატოვებან; ამას გარდა წყლის ნაკლებობას რომ ეშველოს რამე და ავკალაში უტბად ერთი-ორად მეტი წყალი განჩდეს, მაინც წყლის გამყვანი მიღების სიდიდე ისეა გამოანგარიშებული, რომ დანიშნულ ვადაზედ იმაზედ მეტი წყალი ეერ გაივლის, რაც ცხლაც ძლიესა ჰყოფნის ქალაქს და ეს უკანასკნელი თუ ცოტა კიდევ გადიდდა და გავანერგა, ახალი და ძალიან დიდი ხარჯიც დასჭირდება ახალის მიღების დასაწყობად.

ეს ყველა თვალ-წინ უნდა წამოიყენონ ქუთაისის ხმოსნებმა და ისე შეუდგენ ამისთანა მძიმე სა-

განს, თორემ საშინაო, ვაი თუ უთავდარიგოდ დაქე-
რილმა საქმემ ტუილისზედ უარეს ღღეში ჩააყენოს.

ჩვენმა წერილმა „კეალის“ მეორე №-ში დაბეჭ-
დილმა სათავადაზნაურო სკოლების შესახებ გამო-
წევა გრძელი და ვრცელი წერილი გახუთს „რე-
ვიზიაში“ (№-24) შემდეგი სათაურით: „ჩვენი აზრი
სწავლა-აღზრდის სისტემის შესახებ“. ეს წერილი რე-
დაქციას გვევონებოდა, რადგან „ჩვენი“ იწყება და
პირველი ადგილიცა აქვს დათმობილი, ქვეშ რომ მო-
წერილი არა ჰქონდეს „წერილი რედაქციის მიმართ“
მამასადამე რედაქციას შეიძლება სრულიადაც არ
მოსწონდეს ამ წერილში გამოთქმული შეხედულება
სავანზედ და ჩვენის აზრით კი საჭიროა „იეგრისი“.
რედაქციამ გამოაცხადოს, თანაშემება იგი ამ წერილის
შინაარსს თუ არა? ეს უბრალო ცნობის-მოყვარებობა
არ არის: ამისთანა მძიმე და ჩვენი საზოგადოებისა-
თვის დიდ-მნიშვნელობიანი საგანი, როგორც ჩვენი
სათავადაზნაურო სკოლების არსებობა, აქამომდეც
უნდა გამოჩვენებულიყო და გამოირკვეოდა კიდევ, თუ
საზოგადოების მოთავე პირნი და დაწესებულებანი
მართლა გულ-აზლივად წარშობსთქამდენ თავიანთ
აზრსა. ვგონებთ „იეგრიცა“ მოვალე იყო ამ შეიღი-
რეა წლის განმავლობაში რედაქციის მხრივ ერთი
წერილი მაინც ეძღვნა ამ საქმისათვის, მაგრამ, რო-
გორც გვახსოვს, ამაზედ იმას არაფერი უთქვანს.
ესლა ჩვენი წერილის გამო ერცლადა დაპარაკობს
ან საგანზედ, უკარავად, თითონ კი არა დაპარა-
კობს, სხვას დაპარაკებს. შესაძლოა, „იეგრიცა“
ჩვენს კითხვას პასუხი არ მისცეს, ისე როგორც ვა-
ყუთმდა ბ. ყორღანისადმი მიმართულ საკითხავებს
ჩვენსავე გახუთში, და მაშინ სრული ნება გვაქვს ვი-
ფიქროთ, რომ ამ გახუთს ამ საგანზედ ან თავისი
აზრი არ შეუდგენია, ან თუ შეუდგენია, რაიმე მი-
ზევის გამო გამოკვეყნება არა სურს.

სახლური ლექსი

ტერი რა მოყვრულს იტყოდეს
ლიტყეითა მზიარულითა,
ბრძენი სამოყვროდ არა სთელის
ცნობიერითა გულითა.

გველი აგრევე გველია
მითე გესლითა გულითა,
რა გინდ რომ ქერქი შეიძროს,
გაჩვენებოდეს წყლულითა.

იღ-პუხარს ბეგრი შეშა ეკირება და პა-
ტრა ფესს კი ორი ღერიც ეყოფა. ასე
დალაზიანზედაც: ბუნება-მდიდარ კაცს, რაც
უფრო მეტი ნიჭი აქვს, უფრო ბეგრი მსა-
ლა ეკირება გარსობა-გონების გასახურე-
ბლად, რომ ანთოსს, მიღამოს უჭეი მოჭყინოს—გაანა-
თოს და გარემოს სითბო არ გამოულოოს. ეს უბრალო
ქეშმარიტება რომ შეგნებულნი გექონდეს, ქართვე-
ლებს მეტი აღარა გინდა რა!.. ჩვენი თითქმის ყვე-
ლა ნიჭიერია. უნიჭო ახალგაზნდს იშვიათად შეე-
ვლებით, მაგრამ რა გამოვიდა? ის ნიჭი, უსაზრდოდ
დარჩენილი, ნელ-ნელა ქნება და ბოლოს ხელში
გრჩებათ ფუტკაკალივით გამოთავცალიერებულნი ვინ-
მე!—ვინ დათვლის, რამდენჯერ დაგწყვეტია გული,
იმედი რომ გავეცრუებოთ?! ჰბედათ ახალგაზნდს,
ნიჭით მდიდარს, ვერ კიდევ ცხოვრებისაგან შეულა-
ხანეს, კეთილ სურვილებით საესეს. სიამოვნებით შე-
ჰყურებთ და ფიქრობთ: აი, ეს ყმაწვილი თან-და-თან
გაიწრთენება, გაიძლიერებს ბუნებას ღღესმე ფრთა-
გაშლილი ინაგარდებს ჩვენდა სასიხარულოდ; მაგ-
რამ გადის ღრო და ის საიგეო კი უკან-უკან მი-
დის!. ბოლოს ხედავთ, რომ ფრთებ-ჩამოყრილი ინ-
დაურივით უზო-უკელოდ დაყვანალობს და ცხვირ-
ჩამოშვებულნი იხრება; ან და აღმთრენის მავიერ
ქვეშ ქვეშ ძროხას მიჩვიულა და გველივით დასრო-
ალებს ცხოვრებაში. ამ გვარი მოვლენება საზოგა-
დოა ჩვენში ყოველგვარ სარბიელზე, მაგრამ სათვალ-
და-თვლოდა აღვილი შესანიშნავი მწერლობაშია. ჩე-
ნი ახალ-გაზნდები, დაიწყებენ თუ არა წერას, ისეთ
ნიქს იჩენენ ხოლმე, რომ იმედით გული გვესებათ!
მართალია მათ ნაწერს გამოუტდელობაც ეტყობა
და ბეგრი ნაკლიცა აქვს, მაგრამ ეს ყველა ადვილად
გასწორდება, თუ სწავლას და გულ-დადებით შრო-
მას თავი არ დაანება-მწერლობა?

ჩვენი მწერლები კი წარმატების ნაცელად, რაც
ხანში შედიან, უფრო და უფრო უშლურდებიან და
ბოლოს ღროს, არა თუ ვეღარასა სწერენ, კითხვა-
ზედაც ხელს იღებენ.—აბა, გადაათვალიერეთ ჩვენი
ტურნალ-გახუთები ან ოც-დაათის წლის განმავლო-
ბაში რაც გამოსულა და თუ არ შეგხედესთ იქ იმი-
სთანა ნაწერები, სადაც ავტორის ნიჭი ცხადდა
სხანს?—ვეება იკითხოთ: სად არიან? რატომ შემდე-
გში აღარსად სხანან ის ავტორებიო? ამის პასუხი
ადვილია: შრომა ეზარებოდით, აქია-ბაქიობამ ვაი-
ტაცა და არა თუ მწერლობაზე, სხვა რამ საზოგა-

და საქმეებზედაც ხელი აიღეს... უსაქმურობითა და სიზარმაცით ვაცულდებოდნენ ნიჭიან ევლარა უშველა რა!.. აი, ახლაც, ხელში გვიჭირავს ერთის ახალგაზდა მწერლის პოეტური თხზულება, „მწირო“, რომელიც ნათარგმნია, მაგრამ მით უფრო საყურადღებოდ არის.— ქართულ ენას დიდი სიტყვისკონა აქვს, მისი ლექსიკონი ისევ რთულია, რომ ბევრჯერ მთელი აზრი ერთს სიტყვაში მოათავსდება ხოლმე და, რასაკვირველია, ვისაც შესწავლული აქვს რიგიანად ეს ენა, იმას თარგმანი არ გაუჭირდება,— ამას გვიმტკიცებენ ძველი ჩვენი მთარგმნელები. აიღეთ უცხო ენებიდან ნათარგმნი წიგნები: საერაო, თუ საღმრთო-სასულიერო და მაშინ დარწმუნდებით, თუ რამდენად მშვენიერად და სრულია ქართული ენა!— დღეს ენის უცოდველობის გამო მთარგმნელები თითქმის აღარაიანა გვყავს და თარგმნა ყველას ეძლევა.— რაც კი ამ უკანასკნელ დროს უთარგმნიათ, გარდა ერთი ორიოდისა, ისევ ხელობად გადასათარგმნია, არა თუ მარტო დედა-ენიდან, ქართულიდან ქართულადეც...

ლერმონტოვი, როგორც კაცკისის ბუნებისა და და კაცკისითა ზენი-ჩეულების მძღვრელი უფრო ხდება ქართულ გულს და ჩვენი მწერლებიც ხშირად მიმართავენ ხოლმე.— ბევრი გვაქვს ლერმონტოვი-დან ნათარგმნი, მათ რიცხვში პოემებიც ურევია, მაგრამ არც ერთი შედარებით „მწიროს“ თარგმანთან სასწინებელი არ არის!...— ამის მთარგმნელს პოეტური ნიჭიც ეტყობა და ენის ცოდნაც. მხოლოდ შიგა და შიგა, აჩქარებით თუ გულ-დაუღებლობით, შეცდომები გაურევია. მაგალითად: საუარყოფო სიტყვებს „არა“ და „ვერას“ ეერა ხმარობს თავის ადგილზე. „არ ენახე“ ნიშნავს, რომ მე შემიძლო მენახა, მაგრამ არ ვისურვე.— „ვერ ენახე“ კი ჩემის სურვილის წინააღმდეგად რასმე ხელი შეუშლია.

„ხელის მოხვევა“ სხვა არის და „გადახვევა“ სხვა. „ვეცილი ბეჭდების მსგავსად იხვეოდაო“ ეს არ ითქმის, — რგოლივით და არა ბეჭდივით.

ეს და ამ გვარი წერილმანი შეცდომები ბევრი მოიპოვება, მაგრამ საზოგადოდ კი ერთიანად ღირსეულია და მისი შექმნა ფაქტი არავისთვის იქნება.

პეტე

ღმერთი დიდი არს ძლიერი

ა გინდა, ყვეო, რას მერჩი,
რად მიშლი ჭიკჭიკ ვალობას?
ჩემ საწყალ შეილებს რად ჰკორტნი,
ამ ძვირფას ღეთისა წყალობას?

მე თუ სუსტი ვარ — შეხედე:
ღმერთი დიდი, ძლიერი!
მას ემონება ყოველი
ამ სოფლად ნორჩი, ხნიერი.

ის გავცემს ნაცვლად პასუხსა,
ყოველ ფრინველებს მოგასვენს,
შეგიკრავს უღელთაობისთვის,
ჩხავანა, ბრყეო, ორთავ ფრთებს.

შენს ბახლებს რისხვას მოუღვენს,
ცეცხლით ბუღეთა მოგისპობს;
არმად შეძენილ საკენქსა,
სულ დაგიბრებს, დაგილობს.

შენს მოსაგონად წყევითა
მოჰმართავს ფრინველთ ენასა,
ნაცვლად ღმინისა მოგაპყრობს;
„ეისი“ და ცრემლთა ღნასა!..

გამზორდი, ყვეო, გულშავო,
უტულმა დაბადებულო.
უტვინო, უგრძნო უაზრო,
შხამ-ნაღვლით შეხაუბებულო!..

— რაო? მე რა სიტყვი, უგონოვ,
რად გაიმზარე დღე ტკბილი?
რით ვერ გაიგე, ოხერო,
რომ ჩემს მონად ხარ შექმნილი?

რით ვერ გაიგე, რომ „ძალა
აღმართს ადვილად მოხწავსო“
და ყვეა მაგვარ ქვეყნისთვის
შენ სისხლით მიწას მორწყავსო!

ენას ამოგვლეჯს, ჩაკვირავს.
მაგ შენს მუქარას, ეთი ჩაღა,
იმ გვარად ჩასთვლის, გავტყავებს,
თუ ყვეი ჰქვიან ყუნჩალო!..

და დაუპირა ბუღბუღლსა
თვალების დათხრა ბრკვალობით;
მყის სიკუცხლისა მოსპობა,
შემადრწუნებელ წამებით.

მაგრამ დიდი არს განგება,
ძლიერ არს მისი მარჯვენა;
ყოველის მომქმედ არს და შემიძლე
ღმერთი, მსუფევი არს შენა:

სადაც რომ იყენ ფრინველნი
გაუჩნდენ ბუღბუღლს მოხმზარედ
და შეგვიბერტყეს ყუნჩალო
შეუბრალებლად, მწუხარედ.

ბუღბუღლმა ზეცას შეხედა,
შეიგნო ღეთისა წყალობა,
ნიშნად ღიღების განგებას
მიუძღვნა ტკბილი ვალობა.

ე ე ე ნ ო ბ ა

უიველის ერს, რომელიც დიდი ხნიდან გამოსულა ისტორიულს ასპარეზზედ, შეუქმნია თავისებური წეს-წყობილება, ჩვეულება, ხასიათი. ზოგი ამ ჩვეულებათავანი საზოგადოა და შორეულის ნათესაობის მარეწებელი, ზოგი კი სულ განკრძობებულია, ეკუთვნის მხოლოდ ერთის რომლისამე ერს განკრძობებულს ისტორიულს და პოლიტიკურს ცხოვრებას, გამოხატავს მხოლოდ იმ ერთად ერთის ერის განსხვავებულს ისტორიულს ნახეს. ამისთვის ეს განკრძობებული ჩვეულება ძალიან ძვირფასია არამც თუ თვით ერისათვის, არამედ ყოველის კაცისათვის, ვინც კი შესდგამია იმ ერის წარსულისა და აწმყოს ყოფა-ცხოვრების გამოკვლევას. ეს განკრძობებული ჩვეულება სასრესავეთ წარმოვიდგინეს თვით ერის ვინაობასაც.

საქართველოში ყვენობა სწორედ ასეთს გვარს ჩვეულებას ეკუთვნის. ვერც ერთი მეცნიერი, რომელსაც საქართველოს ისტორიის შესწავლა და გამოკვლევა მსურს, გვერდს ვერ აუღელს ასეთს ჩვეულებას.

საკვირველია, რომ არც ერთს ისტორიულს ერში არ არის ყვენობის მგზავნი თამაში, ჩვეულება და დაქტეული. ეს მხოლოდ საქართველოს ერის წარსულზედ არის აღმოცენილი, მისის წარსულის ჰირისა და ლბინის მომეგნებელია, მისის გავლილის ისტორიულის ბრძოლის სურათია. თვით ყვენობაში იხატება, თუ რა გავრცეება გამოუვლია საქართველოს ერს, ან რა ზნეობრივი თვისებით და ქველ-მოქმედებით დაგვირგვინებულა მისი ისტორიული სტეგეით.

ჩვენს ახლანდელს შთაშობებს მივიწყებული აქვს ყვენობის თამაშობა და მისი აზრიც. ვინ წარმოადგენს ახლა, რომ ეს ჩვეულება, რომელსაც ყოველს წესს აღვრდენ და დიდს ამბით დახედებოდენ ხოლომე, ისეთი სკოლა იყო, რომ ერი თავის საუკეთესო დანიშნულებას იფრენდა და იზრდებოდა წარსულის განცხოველებით. ამიტომაც ჩვენ გვირდა ხვალინდელს დღეს, როცა ეს ყვენობა უნდა ასრულდეს, მოვავლონოთ მოწინავე დასს ამ ძეგლის ჩვეულების სურათი და შეგატყობინოთ მისი საიდუმლო აზრი და მნიშვნელობა. ის, რაც ხვალ მოხდება, სრულებით არ ემზებება მას, რასაც ძეგლად წარმოადგენდენ.

მეტუთაშვილი აკვიწებს ერთს ყვენობას, რომელიც ერმოლოვის დროს მოხდარა.

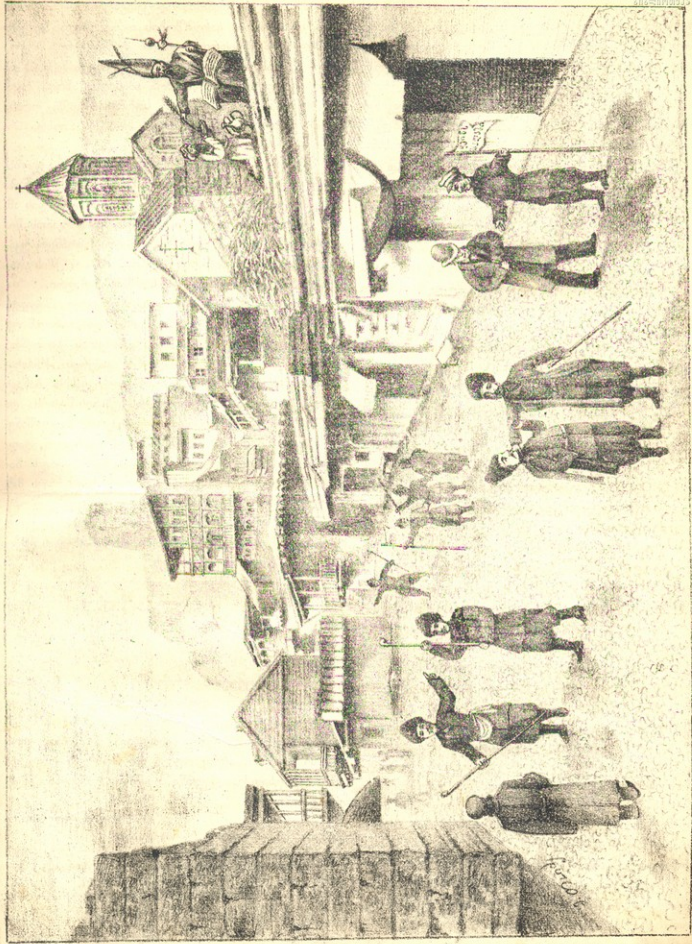
მაშინ, ის იყო, სოლოლაკის მხარე შენდებოდა. მთავარ-მართველის გარშემო იზადებოდა ახალი ქალაქის უბანი ევროპულ ხუროთ-მოძღვრების გეგმავზე. დაღვა ყველიერის აუგანაქრელი დღეები. მიეული ტფილისის ქალაქი: ავლაბარი, ნარიყალი და ჩულურეთი ყვენობის სათამაშოდ ემზადებოდა. სიუ-

დაბადის ხელოვნებს, ფეიქრებს, ხუროებს და მკვლევებს ბევრი სამუშაო ჰქონდათ აღებული. ისინი ამზადებდენ ხის ხმლებსა და ხანჯლებს, საცერე რკალებს და შურელელებს.

მიელი ქალაქი გეოგრაფილი იყო ორ უბნად: ერთი იყო ისანი და მეორე — ნარიყალი. ნარიყალს ექნობოდენ ეერის მხრის მცხოვრებნი. ახალი სოლოლაკის უბანიც ამითყენ იყო. ისინს მხარეს შეადგენდა ავლაბარი, ჩულურეთი და გარეთუბანი, ანუ უკუის მხარე.

ნარიყალის მცხოვრებლებსიყენ იყვენ მუხრან-ბატონი, ორბელიანი, ბარათაშვილი და ერისთავი. ისინს მხარეზედ იყვენ კახეთის მებატონები: ჭავჭავაძე, ჩოლაყაშვილი, ევახიშვილი, ჯანდიერი, ჯორჯაძე და სხვ. ერმოლოვს ნარიყალელების მხარე ეკვრა. ყვენი უნდა გამოსულიყო ისწვლები და შემოსეოდა ქალაქს, დაეგზავა დილით მიეული ქალაქი და გზების გეგარედინზედ ჩაყენებინათვის მოხლებები, ჯარის უფროსები, რომ გამეღლე-გამომეღლელისათვის ხარჯი გაპოეითმიათ. თვით ყვენი შვადე შემეურული თავის მეუღლით უნდა წამოსულიყო და დაეღვა ტახტი სეიდაბადის მალიობზე, სადაც დღეს ბოტანიკურს ბაღთან ძველი ციხის ნანგრევია. ყვენს თავის ამალს გარდა ჯარიც თან ჰყავდა მომზადებული და ქალაქში სხვა-და-სხვა უბანში უნდა დაეყენებინა.

ამ დროს ნარიყალის მომხრენი საიდუმლოდ ამზადებდენ თავიანთ ჯარებს, რომელნიც ჩასაფრებულნი უნდა ყოფილიყენ სოლოლაკის ხეგში. დაღვა დიდი ორშაბათი, პირველი დღე დიდ-მარხვისა. ტფილისის ქალაქის დღეები დაეკება და მცხოვრებნი ნახევარი ყვენსიყენ იყვენ, ნახევარი კი სოლოლაკის ხეგში დაიმალა. ყვენმა დაიღვა ტახტი სეიდაბადის მალიობზედ. მისინი მოხლებნი იქერდენ გამეღლე-გამომეღლელს და მიჰყავდათ ყვენთან თაყენის საეცემოდ. ამ სახით განაჭრდა ყვენმა თავისი უფლება მიელს ტფილისის ქალაქზე შუადღემისი. ნაშუადღეს ყვენს მოახსენეს, რომ ქვეყანა აჯანყდაო, ერნი განუღდა მას და ქართველების ჯარი სოლოლაკის მალიობზე გადმოღვაო. მაშინვე ყვენი გაეგზავდა საომრად. თვითონ იგი და მისი მეუღლე შესდენ სახედრებზედ და შეურტვის განდგომილეს. მოხდა შეტაკება მთაწმიდის სერზე. ისინი შეებრძოდენ ნარიყალს; შეიქნა ჯერ შურდლებით ქვის სროლა, მეერე კი ხელო-და-ხელო ჩაერიენ კრიეში. ზოგი მუშტით იბრძოდა, ზოგი ხის ხმლებით. ბევრს ცხვირი გაუტყდა, ბევრს თავი, ბოლოს მაინც ნარიყალელებმა დაიფრინეს ყვენის გუნდი, რომელიც აქეთ-იქით გაიფრტა. თვითონ ყვენი თავის მეუღლით ჩაეარდა საქართველოს ჯარის ხელში. ქართველებმა შესვეს ყვენი და მისი მეუღლე

Родко

პირ-უკუღმა სახედრებზე, ჩაყენეს მტკერის პირად და იქ ორივენი: —ყენი და მისი მეუღლე —ჩაადგეს მტკერაში. ასე გათავდა ყენობა. იმ დღეს არც პოლიციას, არც მთავრობას არ დაუშლია ხალხისათვის ეს თამაში. მთელი მაღალი წოდება საქართველოსი თვით ერმოლოვის ნება დართვით, ქალაქის ხალხთან ერთად, იბრძოდა ყენობის თამაშში: წარმოადგინეს მტრისაგან ქვეყნის დაპყრობა, მერე ქვეყნის განდგო- მილებსა და ბოლოს ყენის ხელიდან ქვეყნის დასწა.

ამას შემდეგ მთელი ერთი კვირა მხოლოდ იმა- ზედ იყო ლაპარაკი თავად-აზნაურობაში, ეპურობაში და გლეხობაში, თუ ვინ უფრო მარჯვედ კრივობდა, ვინ უფრო ყოჩაღად ესროდა ქეხს შურდულობითა, ან ვინ უფრო მხნედ ხმარობდა ხის ხმალ-ხანჯალს. ტფილისის მოახტებულნი, ქალენი და ყმაწვილნი სახლების თანედან უტყვიოდენ ამ თამაშს და ამხნევედენ ზოგი ბანალებით, ზოგი კვიცილითა თავიანთ ნათესალებს და მეგობრებს. ეს ყენობის თამაში იმდროს და იმა- ზედ ადრეც მთელ საქართველოში საუკეთესო დროს გატარებულ მისწევით.

დიდ-ორშაბათობით, როგორც ტფილისის ქა- ლაქში, ისე ყოველ სოფელში და ყოველ დაბაში წარმოადგენდნენ ხოლმე ამ ყენობის თამაშსა.

1852 წელს მე თვითონ მა'სოცს, რომ ქუთაისში მოხდა საგანგებო ყენობა. მთელი ქალაქი, ორად გაყოფილი, ებრძოდა ერთმანეთს სამი დღე- ბერიც დაშვდა კრივში. ასეთს დროს გატარებას დღე-ორშაბათობით ეყრდენ ვერ უტყვიალად ქარ- თიულებს. ამ თავის საყვარელი ჩვეულებით ყოველი ქართველი წელიწადში ერთხელ მსახლობლით გამოი- ხატავდა თვალწინ წარსულს ისტორიულს სურათს. რაში მდგომარეობდა ეს სურათი?... იმაში, რომ საქარ- თიელოს ერთი ევრცერისი უტხო საჯულის ხალხს ხანგრძლივით ვერ დაუწყებია. ხშირად შემოსულან ძველ დროში სხვა-დასხვა ქვეყნის ყენები, მაგრამ იმათი ბატონობა დღევანდელი არ ყოფილა. ბოლოს მაინც საქართველოს ერთი ამდგარა საბრძოლველად და განთავისუფლებულა მტარვალისაგან. აი, ნამდვი- ლი შინაარსი ყენობის თამაშობისა.

ამ თამაშობას ჩვენში მთავარ-მართებლის ბარი- ათინისკი დარმობის თავისუფლად და დაუშვლად ასრულებდნენ. ვერც პოლიცია, ვერც უმაღლესი მთა- ერობა ვერ აუტყვიალად ხალხს ამ თამაშის ასრუ- ლებას, რადგან პატივი უნდა ეცათ ხალხის საყვარ- ლ ჩვეულებასათვის.

ბევრნი ამტკიცებენ, ვითოცუ ეს თამაშობა ქა- რთიელების მებრძოდნეც საუკუნეში შემოვიდოთ, როცა გიორგი სააკაძემ და თეიმურაზ მეფემ გასწყვიტეს სპარ- სეთის ჯარი და განათავისუფლეს თავიანთი ქვეყანა შაჰ- აბაზის მტარვალობისაგან. მაგრამ ეს არავითარი ის-

ტორიული საბუთით არ მტკიცდება. უფრო დასა- ჯერია, რომ ეს ყენობა გადაკეთებული იყოს მველე- ბურის სახმებლო ვარჯიშობის თამაშობიდან პირველ მახმადიანთა მხედართ-მთავრის მურვან-ყრუს შემო- სივის დროს, მეწველედ საუკუნეწმქისიტეს შემდეგ. მა- რთლაც უფრო საგულისხმოა ამისთანა აზრი, რად- გან მურვან-ყრუ შემოვიარდა საქართველოში ორასი ათასი კაცით, გადავლო ლიხის მთა და ააოხრა არ- გვეთი.

აქ ერთს აღმართ-დამართს კაცხურის ხეობა- ში დღემდის ჰქვიან ყენაური. იმას სიგრძე ეტნება სამ ევრცტ ნახევარი და იქაურ ხალხში დღემდის ამ- ბად არის დარჩენილი, რომ მურვან-ყრუს ჯარის წი- ნა რაზმი როცა სოფელს ლეითორში გამოაღდა, უკა- ნა რაზმი კიდევ კაცის ბევრე იღვავა. აი, ამის გა- მო დაგრქვაო იმ კაცხურის ხეობას ყენაური.

ისტორიით ვიცით, რომ მურვან-ყრუ გამოუდგა უკან საქართველოს მეფეთა: მირსა და არჩილს და გადავლო ჯარით ლიხის მთა. არგვეთის გმირებმა: დავითმა და კონსტანტინემ ვერ შეაჩერეს ქრისტე- ანობის მტერი. ბოლოს მურვან-ყრუდ დასცა ბანაკი ბანძის ველზე მდინარეთა შორის ცხენის-წყლისა და აბაზისა. იმ დამეს მოვიდა თურმე მთებში საშინე- ლი წვიმა, აბაზი და ცხენის წყალი გადიდდნენ, გად- მოვიარდნენ ბანძის ველზე, წალექს მურვან-ყრუს ბა- ნაკი და მთელი მისი ცხენოსანი ჯარი დაარჩიეს. მას აქეთ დაგრქვაო იმ მდინარეს ცხენის წყალი,*) ამბობს ზეპირ-დავითაკემა. თეთი ყენისა და მისი მუღლის მტკერაში ჩაადგება, ჩემის აზრით, ამ შემთხვევას უნდა გვაგანებდეს და გვიხატავდეს.

აქედან მკითხველი ადვილად მიხვდება, რომ ყენობის თამაში ნამდვილი ქართული წარმოდგე- ნაა ერისაგან შეთხზული და ეროვნულ გრძობაზედ და გამოხატულაზედ არის დამყარებული. მისი ში- ნაარსი მთელს საქართველოს ისტორიას შეიცავს, ესე იგი გაუწყვეტელს ბრძოლას ვარეშე მტერთან და ქვეყნის მტარვალეთთან, რომელთაც ნიდავგ სდომებიათ და ქვეყნის დაპყრობა, მაგრამ ხანგრძ- ლივად ვერავის ვერ შესძლებია საქართველოს ხელში ჩაგდება. ადრე თუ გვიან მოსულა დრო და ერს „განუხტეჟია აპეურნი მათნი და განუღდა უღე- ლი მათი“.

ბ. წერეთელი.

*) თუმა ეს ზეპირ-დავითაკემა მეცნიერებს გვე ქვეშ აქეთ, რადგან, იმათი აზრით, მურვან-ყრუს შემოსევამდე, ვი- დასის მთის წინა, სტრატოპოს ნახშირი აქვს ეს სიტყვა შე- ლინურად „მიპაჟს“, რომელიც ქართულად „ცხენის წყალად ითარგმნება. ჩემის აზრით, „მიპაჟს“ გადაკეთებულა სიტყვისაგან „გუბის“, ესე იგი „გუბის წყალი“. ელონებს ყოველ უტხო ენის დასაბამთ მიზნდათ თავისი ენა და უტხო მიმგაჟებულ ვენის სიტყვებს ელონურის ენის მნიშვნელობით თარგმნიდნენ და სწავდნენ კიდევ.

წერილი ამბები

ალავერდის ტაძარი

ღენ ნამდვილად შეეცდეთ, რომ ამ დღეებში ქუთაისის ლუბერნატორის მეცადინეობით რვა ათასი მანეთი გადაუწყვეტიათ საერო ხარჯიდან ქუთაისის სამეურნეო სკოლის გასახეველად. ოთხი ათასს მანეთს ქუთაისის სათავად-ახნაურს ბაქკიდან მოვიღან. თვით ამ სკოლის მთავანებელი ბ. ხოჯავეგი ჩამოსულა ქალაქში და ეძებს ქუთაისის სამეურნეო სკოლის ზედამხედველს.

სამშაბათს, 2 თებერვალს, ქართულის სახალხო სამკითხველოს სასარგებლოდ გაიმართა სამუსიკო საზოგადოების ზალაში დრამატული საღამო, რომელიდანაც წმინდა შემოსავალი ორმოც თუმანზე მეტი დარჩა. საღამომ მზიარულად ჩაიარა. ამას გარდა სამკითხველოს თანამგრძობელ პეტერბურლის სტუდენტებისაგან კიდევ სამი თუმანი შემოვიდა.

ვილი

ვევობრის წყენა თუ მსურდეს,
გედი შემექნას მწარადა,
გაჭირებულსა ბრძოლაში
თავს მენი მეცეს ფარადა,

გულში ნათქვი, ნამდვილი,
ვერა ესთქვა შეუმცდარადა,
მართალს მტყუანად მიცნობდენ,
ვიღდე გასამწარადა,

ვერვის შეესტვირა ნალევი,
გულისა გასახარადა...
წყევა და კრულით მომდევდენ
როს მომმეთ მწახონ მკედარადა,

მათ მკლანეი ენანებოდეთ,
მიწისა მოსაყარადა,
ვერ გაეიხარო ამ ქვეყნად
ვერცა სამარის კარადა,
ასე მოეშორდე ამ სოფელს,
სიცოცხლე დაუმტკბარადა,
მემკვიდრედ დამრჩეს გულზე ქვა,
საუღლეი მეგობარადა.

ალავერდის ტაძარს ასწერს ეახუშტი შემდეგი სიტყვებით: „შტარის ზეეს ზეეით, ალაზნის დასავლით, არის ალავერდი კახეთის მთის ველსა ზედა, დიდშენი, ზულდე-ალატებიანი, გუშპანიანი, რომელმან მოიგო სახელი ალონის გამო, რომელ არს ალონ გვერდი, და შემდგომად ყრუსა*, უწოდეს ალავერდი“. ეს სიტყვა ქართულად ასე ითარგმნება: „ღმერთმან მომცა“.

ალავერდის ტაძარი ეახუშტისავე მოწმობით აუშენებია ერთ სირიელ მამათავანს, ოსებს, წმინდა გიორგის სახელზედ. აქ იყო დიდებული მონასტერი საქართველოს გაყოფამდის სამსავეფოდ, რომელიც მოხდა მეთხუთმეტე საუკუნეში. ამას შემდეგ ალავერდი შეიქნა სავანისკოპოსო და ჰქონდა სამწყსოდ ზედა კახეთი კავკასიამდე, ფშავ-ხევსურეთი, თუშეთი, ქისტეთი და დაღისტნის მხარე. მეჩვიდმეტე საუკუნეში ჩამოვარდა ტაძრის გუმბათი და როსტომ მეფემ იწყო მისი განახლება მცხეთის ტაძართან ერთად, მაგრამ თავის სიცოცხლეში ვეღარ მოასწრო და შემდეგ არჩილ მეფემ მოათავა. მეთერთმეტე საუკუნეში ისევ ჩაურდა გუმბათი მიწის ძერის გამო. ამბობენ, ახლანდელი მისი გუმბათი ხისა არის.

ამ ტაძარში ყოფილა დიდი სიმიდრე ხატისა, ჯვარისა და ყოველწაირის სამეფულისა. შაჰ-აბასმდის იქ ინახებოდა მეფეთა საუჯე. მეჩვიდმეტე საუკუნეში შაჰ-აბასი შემოესია კახეთს. თეიმურაზი და ილია-საბი გადვიდენ იმერეთს. მაშინ შაჰ-აბასმა აიღო კახეთის მეფეს სატახტო ქალაქი გრემი და გრემიდან გასწია ალავერდის ტაძრისკენ. სპარსეთის მეფე გააკვირვა ტაძრის სიმიდრემ; მაგრამ იგი არ შეგებოდა და ჯვარსა. მხოლოდ მამპალიურს წესზედ ილოცა და იგალობდა თავის ყრბულითურთ. იმან ტაძრიდან გამოიტანა მარტო მკვთა და ალავერდელ ვისი-კოპოსთა სიმიდრე. აი, როგორ ასწერს ამ ამბავს სპარსეთის ისტორიკოსი ისკანდერ-მუნჯი მამპალიანი:

„.....ამას შემდეგ შაჰი გაემართა გრემის სატახტო ქალაქისკენ. ეს ალაგი მეტად მშვენიერი იყო ჰაითა და მდებარეობით. იქ ენახეთ აგებული დიდი ეკლესია. მამპალ-წინასწარმეტყველის მოვლენიდან ჯერ აქამომდე არა მამპალიანს ფენი არ დაედგა ამ კუთხეში. მომეტებულ ნაწილი მცხოვრებლებისა ქრისტიანები იყენ; რამდენიმე ურიაც ცხოვრებდა იმ

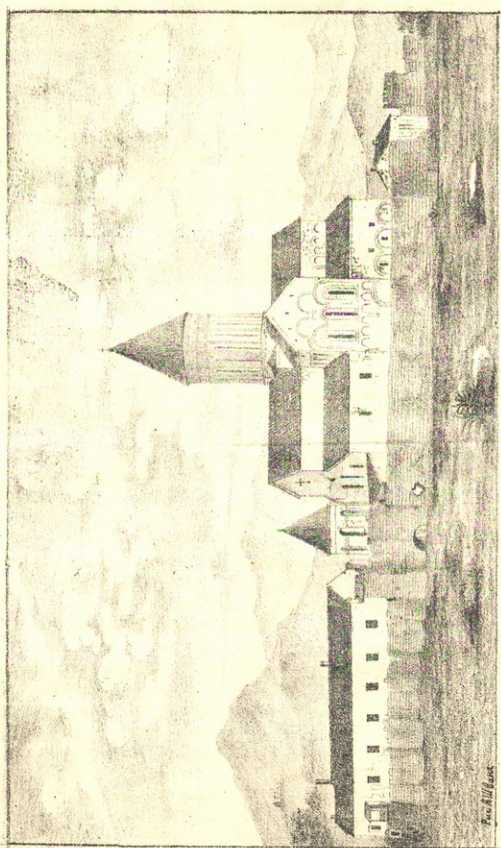
*) არაბების პირველ შემოსევაზე და მათ მგდართ მთავარ მურვან ყრუზედ არის აქ ლაპარაკი, რომელმაც აწვალა დაივთ და კოსტანტინე მერვე საუკუნეში ქრ. შემდეგ.

ქალაქში; მამვილიანის სახელი ამბად თუ გავგონათ, თორემ ვერ კიდევ არ იცოდნენ, ვინ იყო. შაჰი, ეს ძლიერი ბურჯი ჩვენის სარწმუნოებისა, შებრძანდა ეკლესიაში და პირველად წარმოსთქვა იქ მხამილლა სახელი „აღლაზისა“ . არც ეკლესია და არც მონასტერი არ დაუტოვებიათ, რომ სარსელები შიგ არ შესულიყონ, არ ევალობათ, არ ელოცათ და არ ეღიღებინათ აღლაზის სახელი.

„აქედან შაჰი გაემართა ალავერდის ტაძრისაკენ, რომელიც საქართველოს ყველა ეკლესიებზე უდიდესი უნდა ყოფილიყო. იქ აბასს მოახსენეს, რომ ჩრდილოეთისკენ მთაში მდებარეებსო თორღვას ციხე, სადაც ალავერდელისა და მეთვის თეიმურაზის სიმდიდრე გაღუმაღაეთო.

„შაჰმა გავაზენა მხედართმთავარი, ისა-

ტანეს სამეფო საუნჯე. სხვათა შორის ერთი გვიჩვენა იყო, რომელსაც მხოლოდ კურთხევის დროს

ა
ბ
გ
დ
ე
ვ
ზ
თ
ი
კ
ლ
მ
ნ
ო
პ
ჟ
რ
ს
ტ
ც
ძ
წ
ჭ
ხ
ყ
შ
ჩ
ც
ძ
წ
ჭ
ხ
ყ
შ
ჩ
ც
ძ
წ
ჭ
ხ
ყ
შ
ჩ

ხანი; მაგრამ რადღან მან ციხე ვერ აიღო, შემდეგ მიაშველეს ადერბეიჯანელები. თორღვას ციხე კარგა ხანს გამაგრდა, მაგრამ ბოლოს მაინც აიღეს და გამოი-

დადავამდნ ხოლმე თავზე ალავერდელსა. ეს გვიჩვენა იყო შემკული ძვირფასი თევალითა და მარგალიტით, რომელიც ოქრომკედლებმა ზუთას თუმ-

ნად*ლადაუსესო. შამა გადასწყვიტა ალავერდის ტაძარი ციხედ გადაექცია და ბრძანა გარეშემოეცლოთ ქეთი-კირის ვალაენი ზედ კოშკები ალგვოთო". (Addition V par Brosset).

ქუთაისის ხმოსნების საყურადღებოდ

ამ ბოლოს დროს ქუთაისის ქალაქის გამგეობა, როგორც ეტყობა, ძალიან ჩქარობს ისეთი რამ საქმე გააკეთოს, რომ ცელი დააჩინოს ქუთაისის მიერწყებულს კეთილ-მგდომარებას. იმას უნდა ერთბაშად წყალოდ გამოიყენოს, ცხენის რკინის გზაც გააკეთოს, ქალაქის საუადამყოფოც დააარსოს და ბევრი რამ სხვა ცელილებაც შემოიღოს. მაგრამ ახლანდელს გამგეობას ერთი ფრიად კვიანი ქართული ანდაზა დაეიწყებია:

ზოგჯერ სიწყინარე გამოილიო
სჯობს სიჩქარესა კებულსა.

ქალაქის გამგეობას მოუწყევია საბჭო და რიხიანად გამოუტყალებია ხმოსნებისათვის: რადგან უწყლობით და მტვერით ეიხრობობით, ახლაც შევეუდგეთ მიღებით წყლის გამოყენასო, ახლაც გადასწყვიტოთ სამი ათასი მანეთის მიცემა კონრადისათვის, რომელიც გებორდება ამ საქმის გამოკლევასო. ქალაქის საბჭოც, ცოტაოდენ ლაპარაკს შემდეგ, დათანხმებულა ამაზე. ჩვენ გეაკვირებეს, ერთი მხრით ასეთი მოსწრაფება ქალაქის გამგეობისა და მეორე მხრით ასეთი დაუფიქრებლობა ქალაქის ხმოსნებისა, რომელნიც სხლამაში დასწრებიან. რამდენადაც ვიცით, ქუთაისის გამგეობას ჯერ ინჟინერებიც არა ჰყავს ასეთს ტექნიკურს საქმეებში გამოცდილი, რომ წინდაწინ დაჰკითხებოდა; თვით ქუთაისის ხმოსნებს შორისაც ერთი ტექნიკი არ მოიძებნება, რომ საბჭო შეიწებულყოფო ამ მიმე საგანზე და თავისი აზრი გამოეთქვა მეცნიერებასა და გამოცდილებაზედ დაჰყარებულა.

ბნმა კონრადიმ პირდაპირ წარუდგინა თავისი აზრი: მომეცით სამასი თუმანი და მე შეგეტყობთ ჟონეთის წყაროების ამბავს და ან რა დაჯდება ჟონეთიდან წყლის გამოყენაო. ნეტავ ვიცოდეთ ქალაქის გამგეობამ მოსთხოვა თუ არა ბნ კონრადის დაწერილებითი ანგარიში ამ გამოკლევისა, ან რა ნაირად შეამოწმა გამგეობამ, რომ მაინცა და მაინც

სამასი თუმანი დაჯდება ჟონეთის წყაროებისა და მათი მიღებით წამოყენის გამოკლევაც. ჩვენ ვფიქრობთ, რომ გამგეობას არა ჰქონდა არც საკმაო ცოდნა, არც სხვა ღონისძიება, რომ ეს ხარჯთაღრიცხვა საფუძელიანად განეხილა და თავის დასაბუთებული მოხსენებით წარმდგარიყო საბჭოს წინაშე. არც ერთს ამაზედ, როგორც სჩანს, გამგეობას უწრადღებია არ მიუქცევია. მხოლოდ თავისებური შინაგანი მოსაზრებით დარწმუნებულა, რომ ამისთანა გამოკლევისათვის სრულყოფილი ბევრი არ არის სამასი თუმანი და მოუთხოვნიდა საბჭოსაგან, რომ იგი დათანხმებულიყო ამ ხარჯის გამოკლებაზედ. კეთილი, მაგრამ საბჭომ რალა უპასუხა?... ბევრი არაფერი. მხოლოდ ბნმა დ. ბაქრაძემ და მ. დარახველიძემ გამოაცხადეს, რომ ქალაქს საშუალება არა აქვს დაწლიურ ანგარიშშიაც არა სჩანს წყარო ამისთანა ხარჯისას; ამისთვის ჩვენ არ შეგვიძლიანო ეგ ფული მივსკეთ და, თუ მივეცით, წყალში ვადავლებული იქნებაო. ნუ თუ ამაზედ მეტი მოსაზრება ეერ წარმოთქმეს ხმოსნებმა, რომ მართლაც ყოვლად უსაბუთოა აზრი ქალაქის გამგეობისა უკუეველთ?... მაგრამ ან კი მეტი რა უნდა ეთქვათ? რამდენადაც ვიცით: არც დ. ბაქრაძე და არც მიხ. დარახველიძე ასეთის ტექნიკურის საქმეების მცოდნენი არ არიან. ისინი მართლაც გრწობდნენ, რომ ეს დაუსაბუთებელი წადილი გამგეობისა, შესაძლებელია, კისერზე დაეკლას უმისოდაც ვალატაკებულს ქალაქს ქუთაისის და ნაყოფი არა მოიტანოს-რაო. ამისთვის სჯობია, უარი ეუთხებო, ვიდრე თვალ-ანგეული დავეთანხმობთ ისეთს გადაწყვეტილებას, რომელიც ნათლად ეერ გეხატავს, რა სარგებლობა გამოვა ამ ხარჯიდანო.

არა, ბატონებო. მარტო კარგი საქმეების სურვილი არ არის საკმაო, რომ იგი განხორციელდეს. ყოველს ამისთანა საქმიო საქმეს სიფრთხილით შესწავლა უნდა და თუ თვითონ გამგეობა არ არის მომზადებული, მაშინ გვერდით მაინც უნდა ჰყავდეს ისეთი კაცი, ისეთი დაწესებულება, რომ ცოდნით დაეხმარებოს.

ავილოთ ტფილისის ქალაქის მაგალითი. ტფილისის გამგეობას ჰყავს მთელი შტატი ტექნიკებისა და ინჟინერებისა; მაგრამ როცა რაიმე ტექნიკური საქმე აღიძვრის და გამგეობა ტექნიკურად შემუშავებულს წინადადებას წარუდგენს საბჭოს, იგი მაინც არ ერწმუნება გამგეობის ინჟინერებისაგან წარმოდგენილს პროექტს. თვითონ საბჭოშიც არის რამდენიმე გამოცდილი და ტექნიკურად განვითარებული ინჟინერი მაგრამ მაინც უცებ არ გადასწყვიტს ამის-

* ბრასე შენიშნავს, რომ ამ დროის საარსებო თუმა-ნი არაბოდა ზუთი ფრანკი იყოო, ასე რომ გვიჯერვინი ალა-ველდისა ღირებულა ზუთათას მქესას ოლდა ზუთ მანეთად.

თანა საქმეს. ის მაშინვე შეადგენს საქმის მკლანე კაცებისაგან კომისიას და ამას გარდა, თუ საჭირო იქნება, ვარჯშე ინტერესებსაც მოიწვევს, რომ იმათი აზრით შეიტყოს და შეუფარდოს თავის მოსამსახურე ტენიკებას და ინტერესებს შემუშავებულს პროექტს. ამ სახით როცა დარწმუნდებიან კარგად გამოცდილისა და მკლანე კაცების შემწეობით, რომ ეს ტენიკური წინადადება სახეროვა, ან სახაროვა, მაშინ, და მხოლოდ მაშინ, დასდებენ თავის განაჩენს, თავის გადაწყვეტილებას. რატომ ასე არ მოიქცა ქუთაისის გამგეობა და იმისი საქმე?..

ძალიან კარგი წადილებიც რომ ჰქონდეს კაცს, თუ საქმისა არა იმისი-რა და თვალ-ახვიეული შეუღებება მის ასრულებას, იქიდან შარალის და მუნებლობის მეტი არა გამოვა რა. თუნდ სამაგალითოდ ავიღოთ იგივე საბჭოს განაჩენი. იმას ვადაწყვეტია სამასი თუმანი მისცეს ბ. კონრადის თნეთის წყაროებისა და მისი გამოყენის საქმის შესასწავლად. ნეტა ვიცოდეთ, რითი დარწმუნდა, ქალაქის გამგეობა, რომ ბ. კონრადი მართლაც რიგინად შეიჭრებოდა ამ თავის მიზნობილობას?—მარტო მისი სახელი კარგის და გამოცდილის ინტერობისა ხომ არ არის ამ საქმეში საქმე? იქნება, რასაც ბ. კონრადი ჰპირდება ქალაქს სამას თუმანზე ბუერის ნაკლები ღირდეს, იქნება მეტიც. იქნება კარგადაც გამოცდილისა საქმე, მაგრამ, ვინ იცის?.. შეიძლება ეს კარგად გამოცდილი საქმე ქუთაისის არ გამოადგეს, არ გამოადგეს იმისთვის, რომ თეთი წყლის გამოყენება მეტიად ძვირად დაჯდეს და ქალაქმა ველარ იტვირთოს. მაშინ ხომ მართლაც სამასი თუმანი წყალში გადადებულნი დარჩა. შეიძლება ბ. კონრადიმ ძალიან იფიქრა და აღვიოს სატიერთი პროექტი წარმოუდგინოს ქალაქის საბჭოს, და თავიც შეადგინოს, ესე იგი საქმეში ჩაითრიოს, მაგრამ ვინ არის თავდები, რომ ეს იაფი პროექტი, როცა კეთებაზე მივა საქმე, ერთი ათად და ერთი ოცად არ დაჯდეს? ყველა ამ გვირგვინს მოსახრება ჩვენის გეგმის საფუძვს, რომ ქუთაისის ქალაქის გამგეობას თვალ-ახვიეული ვადადგავს თავისი პირველი მიზნები წყლის გაცემის თაობაზე.

გულ-წრფელად ვუჩინეთ ქუთაისის ქალაქის გამგეობას, რომ სანამდის წყლის გაცენის საქმეს შეუდგებოდეს, კარგი საქმის მკლანე ინტერინი მოიპოვოს, რომელსაც ესმოდეს და იმდენი გამოცდილება ჰქონდეს ამისთანა საქმეში, რომ უნდაგარიშობაში საქმე არ წაახდინონ ქალაქის გამგეობას, და არ გაამართლებინოს ქართული ანდა:

„საქმეს წაახდენს რვევით, ფთოთავს დაბარალბას“.

კეთილ საქმეს ყველა ადვილად დიწყებს, მაგრამ მხოლოდ მკლანე, გამოცდილი და წინაბედული ასრულებს და სხვა ვერაინ.

ერთი მიმსართავანი

დ ე დ ა

(სერბიის დედოფლის ნატალიას *).

(გრძელდება)

რის დედას ერთი მშვენიერი გავი ეყოლა. დედის ხელში უმაწვლია ისრებოდა, იმდებოდა, როგორც გარდის ბუჩქზე ვიკარია. დედა შვილს თავს ევლებოდა, იმხედ ამოსდიდა მსხე. გაიან ასე დედმა ხანმა. დედა უღარდავდა ცხოვრება. მისი კრთად ერთი ვაჟი მისთვის გაწვდილს სანქტარო ლამაზი დღე ეყო. ისე გაგიკეთით უფარდა, ასე ეგონა, ჩემი შვილი სხვა ბავშვებს არა ჰგავს, ეს დღეობა დედის მანუეუქვად ასეგლოხად გამოიგეზავა.

ამ ალექსის და დედობისაში მის გულს დახვარი ეცა. „ნებურება“ ვაგათა, რომ ამ ქვეყნად ისეთი ბედინი დედა არსებობდა, რომ შვილის მოსახებით ცის მხანობივით ამდღეუგლიყო. ამ დედობივით ბედინურება „ნებურება“ მისი სტანური სული სუმივრია და გაღაწვკრინა, დედისთვის ეს ბედინურება წყრთისა. „მოად, სასდს ცნესდს წავუგადეს და დედა შვილს ერთად დავგავით. მაგრამ, არა, სუთას სხვა უფრო მეტრი სტანქველი მივაწვრთვა“, და ამჟობან თავის მეგობრის „შუღლი-სთვის“ რჩევ ეკითხება. „შუღლიც“ სომა თავის მეგობრთათვის არსსითა სხვადა სხვადა, თუ-უ ვინმე ბედინური ნახა, „შუღლი“ მარტოდ მარტო ეყო, თმა აწერილი ქქონდა და შვიი იფიქრებით სხვის გამოთურებადა. დროცამოშვეებით თავის თავს ეკითხებოდა: მს შუღლი რა ევდას საცოცხლე მოეუშხამე, ნუ თუ შეიძლება, რომ დედამისაზე ბედინურების ნატამალი გიდევს არსებოდეს?..

„ნებურება“ ვაფრთხა „შუღლითან“ და თავის მეგობრის სახდის ტერიდან სმუქრ დაუსტავია.

— ვინ არის?—ამისმას ავბა დედავაცხმა.

— „ნებურება“.

— ტარტაროზს დაფსკეუული კიდეები გამოაჩინა და სისარულით შესძის: თქუ, შენ? მოდი, მოდი აქ ვარ. იმ წამსვე მოაჯდა ცოცხსა და ნაწყრკალივით გვამლით სავსე ბუხარში აქვრა. უნელიდა. ურცხვი ვასკვლავები დედამიწას დაგავსავუდენ და სინელის მოსაბობს ჭლამიდავენ. მაგრამ რაკი „ნებურება“ და „შუღლი“ ქვე-

*) ეს მოთხრობა, როგორც სათაურიდანვე დანინავს მკითხველს, სერბიის დედოფლის ნატალიას კლამე ვაქოთის. სამშობლოდან განდევნილი დედა მას შემდეგ, რაც მისმა მუღლემ მილანმა, სერბიის ტარტოს თავი დანება, იმდღეუნებდა ახლა მანინ დავბრუნდები ზემო ქვეყანაში. ის-იყო თუ 12 წლის მეფეს აღაქმანდეს რვევტებმა ზელი მოაწერიეს იმ ქალაქზედ, რომლითაც მის დედას სერბიაში შემოსული აღეკრითლებოდა. დედას რომ შვილის ნახვა არ შეეძლოს—ეს გადაწყვეტილება დახვედებულს გულის პარტოზსაც ვიწარმოუნებულ, და, აი, ეს ტახტზე, რომელიც დედას უნდა გამოეყოლი, დედოფალმა ნატალიამ ამ თავის მოთხრობაში, „დედაში“, გამოხატა.

თარგ.

უნად გამოიხდენ, განსაკუთრებს ფერს შეუერთო და შეი-
სხვე ჩაქვნი. დედამის სიხრეღის სუფაძში გახვია. მხო-
ლოდ ეს ორი დამიანი ტარტაროზის, ჟოჯოკეთურის
ცენტლით განწმენკვეულს თაღებს აბრიალებდა.

— სა მეყვეან? კილეუბის დრწენით დაკეთისს
შეუღა“.

— ჩქარა გაიკე, უხსუსხს „ცხიერებაში“.

ორნივე მალა აფრინდენ, ისე მალა, სანამ ერთს
დრუელს არ დაუსლოფდენ, სხადც მოხრეგებული ბუები
დაფრინებულენ. ამ ბუებთან და დრუელთან ერთად გად-
ვლეს ხსლავის ხსურავები, ჭაღვების კომპები და პოლოს
უბნეირის დედის სახლის ზემოთ განჩრდენ.

— ახლაგი გიგი, რაგა გუერს, წამოიფრანტალა სო-
ხრულთი ტარტაროზმა, შვილი გინდა დედას მოვსტა-
ცოთ, გან? —

— სწორედ, უხსუსხს „ცხიერებაში“. თუ რამე კარგს
რჩევს მიმტემ, კეთილგონი ჩემზედ ბორბტი დედამისის
სურწელ აწვირებენა.

— მეჭარა, მეჭარა, აი, კიდეც მაკისთვის მიყვარსარ;
მაგრამ მოთმინებს იფინაო, ერთი ჩემს კეწიერებსაც დავე-
კითხუი, განსოთ, რას იტყვიან.

„შეუღამ“ თავისი ცოცხი ჭაჭრში სამეურ აიწინა და მერე
მინაზედ დასოტე. მთელი დედამისა საშინაღმა გუნსამ და
გუნამ მოიგვა.

— შვილებო, მოდიეთ, მიშველეთ! დამისა „შეუღამ“.

დედამისი ზიარი გალო და სანი შვიი ჭინკა სახლის
სახურავზედ ავრდა. იმით მუსლები მოიკარეს და „ცხიერე-
ბის“ ფეხებს ღოშმს დაუწვეს. უფლაზე უფროსი ჭინკა მისა-
რულად ფურდრეკვდა, ხოლო ორი დანაჩენი სიხარული-
სკანს უფოდა.

— რას გვიბრძნებთ, დილა ხელმწიფივე; უთხრეს ს-
მავეკ ერთხმად.

— მითხრით, უკავლეთვის ჩემი ერთეულნი ეო-
ფულსოთ, თუ არა? ჭეიოს „ცხიერებაში“.

— ჩემი სიკვდილიმც გავგონოს, ანგელოზებო
კეთილდამც გამხდრავრო, თუ შენი დღეატი როდი-
სმე გუღმი გავკვლოს! მხოლოდ გვიბრძენ და ნახე;
თუ როგორ ერთეულად ავასრულებთ შენს სიტყვას:

— კარგით მივდეთ უერთი ამ სახურავს ჭეკე ერთი
ბუნეირი დედა ცხოვრებს, და თქვენც კარგად იცით, თუ
როგორ მუსებრებს ამ ჭეკუნად უბნეირი ახდამისი ნახე!
წადით და ისეთი ადგილი ააჩნიეთ რომ, როცა მის შვილს
თქვენ ნახვარებთ, ისე დამლოთ, სორბილემა კაცმა კერ
მაგინოს.

— ჭოი, უოვლად ძლიერო და უსდევლო სულო,
ჩემო დედაბუე დამისა უფროსმა ჭინკამ, ეს რეკით მთლად
დაკვლეოთ, თუ შენს ბრძანებას ოღრის ოღენად გადავა-
ცდით.

სამთვე ჭინკა სახე განწმენკვეული ჟოჯოხე-
თში დასრენდა. იმით დიდ გახურებულს მიუღესკე მოკვალა-
თეს და თათამის შეუღეს. — დედას საუფუნოდ როგორ
გავამოიროთ თავისი შვილია.

„ცხიერებაში“ და „შეუღამ“ ცოტას სახს კიდეც სახე-
რეზედ ისხდენ და შერთით დასტეორდენ დედა-შვილს,

ერთად ტპილად მინარეთ და უბნეირებით სახე განბრ-
წმენკველებს.

პოლოს, დედას დრმა ძიდის ზეწარი გადააფრეს და
უფილით წავიდენ განბრეულები, რომ საქმე ასე კარგად
დაიწვეს.

დედა დრმა ძილეში იყო. ერთხმად მოკისხმდა, ეი-
თომ ის და იმისი შვილი ერთს ბელში შეკადენ. უფე-
რების ხუნწნელებში და ჩიტების გალობამ დედა წინ ჩაი-
ტუზა. დაიწყო ყვეილებსა კრეფა, შეიღვლისთვის გვირგვი-
ნის წინს შეუღა რომელ ყვეილებს-გი მოსაწვეტად
ხელს ავლებდა, წითელის ასოკით ეწერა: ქველობა, სო-
კეთე, სიყვარული, თანაგრძობა და შენდობა. ბა-
შეი წინ მაუსტრდა. ახდენის ყვეილების ნახვას და ბუ-
ლეულების სტეკანს იტატეგაში მოიჭედა. თვლის დახ-
მამაშეზედ მთის გარშემო ყველაფერი დახრედა; ბელი და
ყვეილები გაჭრდა; და დედა იგრძნო, რომ რაღაც-ღე ღო-
ხნეზედ მოიტეცა და ერთს შირს, უდაბურს ადგილს და-
აგოდა. დედას დაიფელა და დაიკვლესკედ გამოკვლიდა.
მისხელ-მოხსილად და გულზედ მოეჭა: ბავშვის მის გვერდით
ტპილად ემინა და ანგელოზის ტუქებზე უბნეირების დი-
მილი დაერთდა. მისი მიგრეული ანგელოზები აგანს და-
სწვდენ და ავრცეს.

მეორედ დღეს მსე ამოვიდა თუ არა, „შეუღამ“ თავის
ბუნეირიან გამძიკარა, ბუბრეთით წელში მოისარა, და-
ბუზისა ჟოხსზედ და ჭეკუნის მოსლო: „შეიტყუა ბუნეირ
დედას შვილი უნდა მოსტატონ, და მოვალეტეც ოჯა-
ხის ერთი წერეთეგანი იქნება“. მიგოლაგებმა ეს ამბავი
დაიჭერეს და დედა გაფრთხილეს—გინებო შენს შვილს
უფრო გულმოდგინედ უკლო იმისო. თანაც უმეტესდენ
შენს ბუნეირთ, შენს სახლში ამისთანა ახანია, რომე-
ლავს გეინო დღეატი გუღმი უქვს და შვილს უნდა მო-
გამოროსო.

დედას წინა დამეს ნახული სიხმარი მთავრად და-
მთლად მიშმა იატას.

— როგორ, დაიკვლად მან,—ეინ იქნება ისეთი, რომ
დედას შვილი წართვას? არა, მიუღეს ჩემს სახლში იმის-
თანა სულდამული არ მეკვლეს; რომ ჩემის შვილის, ჩე-
მის სიტაცხლის, ერთად ერთის ნუკეშის მოტატეცა გუ-
ღმი გავკვლოს. ეს რა დასაუკრებელია!

სარალოდ დედამ ის ვე არ იცოდა, რომ ყველაფერი
„შეუღლის“ საქმე იყო; არ იცოდა რომ „შეუღლი“ ცდლობ-
და; მისთვის ჭეკუნს დატეკეპინას და უცხო მსარეს გაკვლო,
სხადც შეიღეს ხელდინა უფრო ადვილად გამოაღვიდა.

შინაურობის უსიამოვნობის ასაცილებლად; დედა და
შვილი უცხოეთში გადასიქეწენ და იქ დაიწვეს ცხოვრე-
ბა. უფრად დედას შვილი მოსტატეს. დაწრდელ ღოძიეთით.
დედას მთელს ჭეკუნას შემოიფრინას და სულ ამას განი-
ხიდა: „შეუღო, სხად სარე? განიქმისაჟე; შეუღო! კე-
რეზედ მტლად დატეკეს დედა შენი“

მაგრამ სხად იყო შვილის წერაღა სმა, რომლითაც
მან დედის ძახილზედ ხმის გატემა იცოდა ხოლმე!.. მისი

მკერდად საბარლო დედას თავისივე სკუთრის ხმის ბანი მოესმინა: „ შეილო, ჩემო შეილოო!“

ბოლოს, უნუკუ მოდ თვალე ზეცას მიახურო, მკერამ მხოლოდ „ცხოვრების“ სახე-და დაინახს.

— ხს! ხს! ხს! ჩამოსძახს სატანამ, ჭი! გაუბედურდი თუ არა? უშეილოდ დაწნი თუ არა! კათავდა, შენს შეილეს გულსდა ნახს!

— შეიდე შენს დიქრისს გაბრუნებოდე! რად მიმტრე შეილო? განა არ იგი, რომ ის უდლოდ ვერ გასძლეოს? ვინ უნდა მიუღწეროს სატოდავს? ვინ უნდა ჩაუხრტოს გული და გულ-კეთილობის, სათნოების გმნობა, თუ არ დედის ტუბილამ ალერსმა? შემიბრუნე, აუო სულო, დამიბრუნე ჩემი შეილო? ნუ წამართმევ, ნუ!

სატანამ ხახუსად ისევ გადაინახრდა და გაჭჭრა.

— უნდა უბეკვლად ეპიპოო ჩემი შეილო, დაივიბრტეპირებულმად დედამ და ელავსად უმად სასლიდან ეპიპოჭრა. დიდ ხანს ირანის; გადათელა შთავი და მინდვრები, გასტყრა ტუბის და დენარტუბის; მიდიოდა, მიდიოდა შეუსვენებლად, მიდიოდა დედ, მიდიოდა დამე, მიფრინავდა, რომ გორდ მტრისლი. ბუქს მოკვდა გული უბედურის დედის-მისილამ: „ შეილო!.. ჩემო შეილოოო!.. “ მკერამ დახმარება ეი ვერავინ შესძლო.

კაიარს გვრებებს, კაიარს თვეებს; ბორჭუმს შემოდგომაში დედაბაჩის დასატუტის სამოსელს უკანასკნელი ფოთოლი აცვავ; სახე-მტრისს, ღრუბლებით და ტრირთულმს ცრემს ჩამოთმის იგივე დედიქის თოჯლის სურარში განავთა და სტოდატმს დედამ თავის შეილის კვალს მანც ვერ მიაგნო. გულს მანც არ იტყხა, მიბოდა და მიბოდა, — მიწაში ჩაგვრები და ჩემი შეილო-გი უნდა ეპიპოოო. საშინელმს უბნულმს საბარლო დედა თავის ბასრ გონებში ჩაივლო, და მოკვდა მისი არსება შეიპოოო. ვინ უნდა დედას თვინ უნგრელებს, ეცემს და რის გაივტელოსით წამოხდებოდა, რომ ახლა თოჯლის ჩაიფლავს ამავე დროს ქარი იმ შემომწრუნებულს სიძულეს გაიძახოს, რომელიც ჩვენ, როცა თილის თათში ბუნისის ბირას ვსენდვართ, სამოთხიდან გამკვებულთა გზიხვად მოგვესმას.

მკერამ დედის მუსულეს რა გაჩურქებს! მირის იგი და თან გაიძახოს: „ შეილო, ჩემო შეილოო!“ ბოლოს, არაბთ-მიხელი, გმნობა დაჯერებლი, ერთს დღეს მიწ-დენის დაადგა. ისე ექვსა, თითოთს სადღე ამას წინად ცხოვრებდა, ის მიხელით იყო, ცოტათი ფარ-ხვდავად; განსაკუთრებით მის წინ წამოხადებლი კვლე ეუნხობა ეს კვლე ისეთი სადი და მიუვლი იყო, რომ კაცი ვერ მოიფიქრებდა, თუ ადამიანი როგორმე მის გადათელვას შესძლებდა. ვინაჟსენც ეი გაუჭირებოდა დასეულ ვასულად.

ერთამად ამავე განსულ ერთი მესაზური დაინახს.

— შიბილო, ჭკობისა, ეს კვლე ამ ადგილზედ ვინ აღმართა?

— ეს სამი ეშქავს კვლეა და იმტომ მიმტყის, რომ ბედნიერი დედა არ მისწევდა შეილას, რომელიც ამ კვლემს უნა ჭკუო დამსულეო.

დედამ გადახვდა შინიდან, მკერამ მესაზურს შეაჩერა.

— რას სხადისარ, ვერა ხედე, რა გადასახეხი ადგილები აქვს?

— მამ უნდა წავეტოო, დაივივდა დედამ, იმედია, დემირი მიღეს ღიხის მიმტემის და ორისვე სულეობით გაუხრტულ კვლეს მიაწვა. მკერამ ცდა ამაო იყო. მართალია სიყვარული განუსაზღვრელი ჭკობდა, მკერამ ღრნით გი პატარა ჭინკუი სკობადენ, რომ ვერს განდა, ტირილი დაიწყო. ვინც გადაილიდა; უკვლას გულ-მოსკვნიით ქვეყნობდა — ვინა სართ ჭინკიანი, მიშკელით; მკერამ ზოგი ამობდა — დრო არა მაქვსო, ზოგი სულ უარს უწინაობდა. დედა კვლეს მანც არ ეუკუბოდა. ციურებამ და შუღლ-მა უკვლად დობე დიხის, დედა როგორმე კვლადან მოუპოვრინითი, და მოუპოვრინით თე ისე, რომ გულე მისელს ვეღარ გაუბედნა. მკერამ დედამ იცოდა, იმის შეილი ამ კვლის უკან ჭკუადით, და უნდოდა.. უნდოდა მიუღწეო წლოთო. ერთადერთი გულის დამამშვიდებელი მტრედის ფერ თვალეიანია „ იმედი“ იყო, რომელიც მას თავის ტუბილის დამიღვით ამხსნებდა.

„ცხოვრება“ და „შუღლი“ სისრულით ცას ეწოდა, როცა დედის წავლელას უეგრებდენ; რა დაინახს, გულს არ იტყეს და თავისს არ იმღის, ჭინკებს უბრძანეს კვლე მათი უმინდვრო კლანკებით შეუმტრებინათ. მკერამ ვიანდა იყო. დედა იმედის ეცდა, რომ კვლე შეავთავ; ჭინკუი აქ რომ კვლარს განდენ, ტირილს მოჰქვდა.

კვლე უფრო და უფრო იზინებოდა, და მტრედის ფერ თვალეიანს „იმედი“ გულმოდგინე დედას უწინებოდა: „ იმედი! კვლე!“

— შეილო! სადა ხარ?

— დედა, დედა!

მკერამ ეს ხმა აუკვირდა როდი იყო: მისი შეილი უკვი დაუბეკვლელი დედა უკანასკნელად ვიდე მინაწ კვლეს და ისიც გრიალით მიის დაწვა.

— სადა ხარ, შეილო?

— აქ ვარ, დედა, აქ. ახლა გი ერთმანეთს ვერ სულდემული ვერ დავკომირებს.

— ის სამი ჭინკა რადა იქნა?

— ამითი ნუ გეძინავ, დედილო! სამთავს სუნდები გაუჭურდ და უნდა სიკვდილით დასაჯო, რომ აღარავის აცხობს.

— ნუ, შეილო, ამას ნუ იცამ, ნუ; განიგებლოს შენი შიბილო, უთხრა მთლად სახარულად ჭველმად დედამ. პირანება გაცი მთ მხოლოდ რქები დაამტვრობს. სასკვლად ჩემი ბედნიერებაც ეყოფათ. შეილომ დედის სიტყვას დაიკურა. ჭინკუივ ბუკვლით ჯოჯოხეთში დაბრუნდენ.

როცა დაეჭვებო სტრთან, მამან ადამიანები სტეპეებან ბედნიერებით.

თ. სა — კიო.

შეხვედრის განმარტება

სტატიაში „ვეკუთის ციხე“ არის დაბეჭდილი: ბაგრატი მე-III (1001-1027 წ.) უნდა იყოს: ბაგრატი III (1001-1014 წ. ქრ. აქ.)

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა